

Büyükşehir İlçe Belediyelerinde Evsel Katı Atık Ücret Tarifelerinin Belirlenmesi ve Uygulanması

Eyüp ZENGİN *

Kadir ULUTAŞ **

Özet

Çevresel duyarlılık genelde devletin, yerelde belediyelerin ve özelde ise vatandaşların sorumlulukları arasındadır. Devlet yasama organı olarak, belediye yürütme organı olarak vatandaş ise uygulayıcı olarak bu sorumlulukları yerine getirir. Atıksu, Altyapı ve Evsel Katı Atık Bertaraf Tesisleri Tarifelerinin Belirlenmesinde Uyulacak Usul ve Esaslara İlişkin Yönetmelik 2010 yılında yasalastı. Ancak yürürlüğe giriş tarihi eksiklerin giderilmesi için 31.12.2016 tarihine kadar uzatılmıştır. Bu süre içerisinde belediyelerin tarifeleri Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından yayınlanan kılavuza göre hazırlamaları yasal sorumlulukları içindedir. Atık miktarının atık üretici türlerine göre belirlenmesinde, net sistem maliyetinin hesaplanmasında, herbir konut, işyeri, kurum ve sanayi tesisi için ayrı tarifelerin belirlenmesinde ve faturalandırılmasında yaşanan sıkıntılardan dolayı bu yönetmeliğin yürürlük en son 30.12.2015 tarihinde yapılan değişiklik ile bir kez daha ertelenmiştir.

Sonuç olarak bu yönetmelik genelde çevre politikalarının etkinliğini artırmaya, yerelde belediyelere gelir sağlamaya ve özelde vergi yükümlülüğü ile birlikte toplumsal duyarlılığı artırmaya ve atık miktarının azaltılmasına katkı sağlayacaktır. Bu çalışma ile yönetmeliğin uygulanması ve tarifelerin belirlenmesi değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çevresel Duyarlılık, Belediyelerde Katı Atık, Evsel Katı Atık

---

* Profesör, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi, ezengin@yahoo.com

** Çevre Yük. Müh. (Doktora Öğrencisi), Fen Bilimleri Enstitüsü, Çevre Mühendisliği ABD, Kocaeli Üniversitesi, ulutaskadir1@gmail.com

Determination and Applying of Municipal Solid Waste Fees in Metropolitan District Municipality

Abstract

Environmental awareness is among the responsibilities of governmental management in general, municipal management in local and citizens in private. These responsibilities are performed by governmental management as a legislative, by municipality as an executive and by citizens as obligors. Regulation for the Principles and Procedures followed in Determination of the Fees of Wastewater, Infrastructure and Domestic Solid Waste Disposal Facilities passed into law in 2010. However the enforcement date was delayed for fulfilling deficiencies until 31.12.2016. During this time, municipalities should prepare fees according to the guidelines issued by Ministry of Environment and Urbanization. This regulation was delayed once again with changing in 30.12.2015 because of the problems experienced in determination of waste amount according to type of waste producer, in calculation of the net system cost, in determination of fees and invoice one by one for each house, office, institution and industrial establishment.

As a result this regulation will contribute to increase the effectiveness of environmental policies in general, to provide income for municipalities in local and to decrease the amount of waste and to raise social awareness with tax liability in private. Implementation of regulation and determination of the fee has been evaluated with this study.

Key words: Environmental Awareness, Municipal Solid Waste, Domestic Solid Waste

Giriş

Üreticisi tarafından atılmak istenen ve toplumun huzuru ile özellikle çevrenin korunması bakımından, düzenli bir şekilde bertaraf edilmesi gereken katı maddeler ve arıtma çamurlar (iri katı atık, evsel katı atık) katı atık olarak bilinmektedir. Hiçbir amaca hizmet etmeyen, tüketici için bir değer taşımayan, lüzumsuz oldukları için atılan, evsel, ticari ve sanayi faaliyetler sonucu oluşan bu maddeler katı atık olarak tanımlanmaktadır (Sandal, 2004). Kentlerin yönetiminden sorumlu olan yerel yönetimlerin (belediyelerin) en temel görevleri arasında kentsel atık olarak nitelendiri-

len evsel katı atık toplama ve taşıma yer almaktadır. Yerel düzeyde ortaya çıkan çevre sorunlarının diğer ekosistemleri de etkilemesi kaçınılmaz olduğundan dolayı sorunların kaynağında yer almaları ve soruna en yakın kuruluş olmaları nedeniyle belediyelere sorunların önlenmesinde ve çözülmesinde etkin bir sorumluluk yüklenmiştir (Geray, 1998).

Anayasanın 56. maddesinde yer alan “Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.” hükmü ile sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı herkese tanınmış ve bu hak devlet güvencesi altına alınmıştır.

1. Yerel Yönetimler ve Çevre

Katı atıklar nüfus artışı, teknolojik gelişme ve sanayileşme ile paralel olarak miktarı ve içeriği nispetinde açısından günlük yaşantımızda ciddi bir etkiye sahip olmuştur. Son yıllarda katı atıkların toplanması, taşınması ve bertaraf edilmesi yerel yönetimlerin karşılaştığı en büyük ve en maliyetli çevre sorunlarından birisi halini almıştır (Üstün ve Kurban, 2011). Buna bağlı olarak günümüzde belediyelerin karşılaştığı sorunlar artmakta ve bu sorunların önceliği belediyeden belediyeye değişmektedir. Bu durumda her belediye kendine göre bir öncelik belirleyerek mevcut çevre sorunlarına çözüm aramaktadır. Mevcut her çevre sorunu insan hayatını doğrudan ya da dolaylı bir şekilde etkilediğinden dolayı insanlar bu sorunların çözümü için yerel yönetimlere farklı biçimlerde müracaat etmektedir (Kılıç, 2009).Çevre ile ilgili çalışmalar genelde devletin, yerelde belediyelerin ve özelde ise vatandaşların sorumlulukları arasındadır. Çevre sorunları, başta kentin ve kentlinin sorunu olarak, belediyeleri doğrudan doğruya ilgilendirir.

2. Belediyelerin Katı Atık ile ilgili Çalışmalarının Kapsamı, Önemi ve Yükümlülükleri

Yerel ortak gereksinimleri karşılamakla yükümlü olan belediyelerin çevreye yönelik gerekli tüm hizmetleri yerine getirmesine hukuk sistemi olarak sağlamaktadır (Zengin ve Esedov, 2010).5393 sayılı Belediye

Kanununun 15. Maddesinde Belediyenin yetkilerini ve imtiyazlarını “g) Katı atıkların toplanması, taşınması, ayrıştırılması, geri kazanımı, ortadan kaldırılması ve depolanması ile ilgili bütün hizmetleri yapmak ve yaptırmak.” şeklinde sıralanmıştır. 2872 sayılı Çevre Kanununun 11. inci maddesinin 14. fıkrasında “Büyükşehir belediyeleri ve belediyeler evsel katı atık bertaraf tesislerini kurmak, kurdurmak, işletmek veya işletmektirle yükümlüdürler. Bu hizmetten yararlanan ve/veya yararlanacaklar, sorumlu yönetimlerin yapacağı yatırım, işletme, bakım, onarım ve ıslah harcamalarına katılmakla yükümlüdür. Bu hizmetten yararlananlardan, belediye meclisince belirlenecek tarifeye göre katı atık toplama, taşıma ve bertaraf ücreti alınır. Bu fıkra uyarınca tahsil edilen ücretler, katı atıkla ilgili hizmetler dışında kullanılamaz.” hükmü yer almaktadır. Ayrıca 27/10/2010 tarih, 27742 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan “Atıksu, Altyapı ve Evsel Katı Atık Bertaraf Tesisleri Tarifelerinin Belirlenmesinde Uyulacak Usul ve Esaslara İlişkin Yönetmeliğin Evsel Katı Atık İdarelerinin Görev ve Yetkileri başlıklı 8. maddesinde” (1) Evsel Katı Atık İdareleri; a) Evsel katı atık hizmetini vermek veya verdirmekle, b) Evsel katı atık hizmetlerine ilişkin tarifeleri belirlemekle, c) Evsel katı atık ücretini toplamakla, yükümlüdürler.” hükmü bulunmaktadır. Adı geçen kanun ve yönetmeliğin sair hükümleri ile büyükşehir belediyeleri ve ilçe belediyeleri evsel katı atık hizmetlerine ilişkin tarifeleri belirlemek ve evsel katı atık ücretini toplamakla yükümlü kılınmıştır. İlgili yönetmeliğin 9. Maddesi Abonelerin ve atık üreticilerinin yükümlülüklerini belirleyerek vatandaşları da evlerinde ve işyerlerinde ürettikleri atıkların toplanması, taşınması ve bertaraf maliyetinin karşılanmasında yükümlü kılınmıştır. Bu nedenle gerek mevzuat gereği ve gerekse evsel katı atıkta taşınmamalıyeti, depolama alanı kurulumu ilk yatırım ve işletim maliyetleri ve deponi alanı yer belirlemede yaşanan sıkıntılar göz önünde bulundurulduğunda bertaraf edilmesi gereken atık miktarının azaltımına gidilmesi zorunluluğunu ortaya çıkmıştır (Ağdağ ve ark., 2007).

Bu yönetmelik ile sunulan hizmetin maliyetini karşılamak hatta daha da önemlisi ekonominin atık üreticileri üzerindeki etkisini kullanarak atık miktarını azaltmak, çevresel farkındalığı artırmak, enerji ve doğal kaynakları korumak, sürdürülebilir çevre yönetimine katkıda bulunmak ve atıkların zararlı etkisinden insan sağlığını ve çevreyi korumak amaçlanmıştır. Ayrıca belediye meclislerince tarife düzenlemeleri kirleten öder esasları göz önünde bulundurularak yapılır (Nalçakar, 2014).

Atık miktarının azaltılması konusuna 1989 yılında California'da kabul edilen "California Entegre Atık Yönetimi Yasası" örnek gösterilebilir. Bu yasayla atık miktarını azaltmak için kullanımın azaltılması, atığın yeniden kullanımı ve atığın geri dönüşümü ile ilgili çalışmaların önemine vurgu yapılmıştır. Bu kapsamda atık azaltımı yöntemi hakkında üreticiler ve tüketiciler eğitilmiştir. Ayrıca atılan ham ve geri dönüştürülebilen materyallerin ekonomiye kazandırılması için kamu ve özel sektöre yeni piyasa oluşturulmasında yardım edilmiştir. Tüm bu çalışmalardaki aktiviteler toplum nezdinde sadece çevresel bir etkiye sahip olmamış aynı zamanda ekonomik bir öneme de sahip olmuştur (Goldman ve Ogishi, 2001).

Dünyanın birçok yerinde yerel ve merkezi idare evsel katı atıkların toplanması ve bertaraf edilmesi işlemini yönetmesine rağmen bazı ülkelerde özel sektör bu faaliyet alanında etkin rol oynamaktadır. Burada önemli olan firmaların karlarını sosyal hedefleri ile paralel olarak maksimize etme arayışı içinde olmalarıdır.

Evsel atıkları toplama, taşınma ve bertaraf maliyetleri evsel atıkların kaldırımlarda çöp torbası kullanıcı başına ücretlendirilmesi ile karşılanabilir. Böyle bir birim bazlı fiyatlandırma programları Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa ve Güneydoğu Asya'da yaygındır. Buralarda evsel katı atık bertaraf tesislerinin sahibi ve işleticileri özel firmalar olmasına rağmen bu sektördeki firmalar yerel ve merkezi idare tarafından belirlenen standartlarda ve teknolojiye çalışmalarını sürdürürler. Ancak bu firmaların depolama alanında yasal düzenlemelerin yerine getirilmesi, yeni bölgelerin oluşturulması ve parasal ödemeler için resmi yönetimin onayını almak zorundadır (Kinnaman, 2009).

3. Atıksu, Altyapı ve Evsel Katı Atık Bertaraf Tesisleri Tarifelerinin Belirlenmesinde Uyulacak Usul ve Esaslara İlişkin Yönetmelik Hükümleri

Bu yönetmelik evsel katı atık bertaraf tesislerinin kurulması, bakımı, onarımı, işletilmesi, kapatılması ve izlenmesi, bu tesislerle ilgili olarak verilen tüm hizmetleri karşılayabilecek tam maliyet esaslı tarifelerin büyükşehir belediyeleri ve ilçe belediyeler tarafından belirlenmesi, ayarlanması

ve uygulanması yoluyla çevresel altyapı hizmetlerinin sürdürülebilirliğini sağlamak amacını taşımaktadır (Madde 1). Üretilen evsel atıkların tam maliyet esaslı tarifelerin belirlenmesinde uyulacak usul ve esaslar evsel katı atıklar için toplama, taşıma, aktarma, geri kazanım (kompost, yakma) ve bertaraf tesisleri kurulması, işletilmesi, kapatılması ve kapatma sonrası izlenmesi ve bakımı göz önünde bulundurularak değerlendirilmektedir (Madde2).

Bu amaç ve kapsamda 2010 yılında resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren yönetmelik hedeflenen süre içinde gerekli hesaplamaların ve işlemlerin yapılamamasından dolayı ilk olarak yürürlük tarihi 31.12.2014'e ertelenmiştir (15.02.2013 tarih ve 28560 sayılı Resmi Gazete). Fakat yapılması gereken işlemler tamamlanamamış ve aynı nedenlerle ikinci olarak yürürlük tarihi 31.12.2015'e ertelenmiştir(23.12.2014 tarih ve 29214 sayılı Resmi Gazete).

Ancak bu ertelemelere rağmen yine bu tarihte de gerekli hesaplamalar tamamlanamamış ve uygulamaya geçilememiştir. Yönetmeliğin geçici 1. maddesi ile tarife belirleme, abonelik, sözleşme, teknik altyapı eksiklikleri de dahil olmak üzere, uyum sağlayamamış olan atıksu altyapı yönetimleri ve evsel katı atık idareleri 31.12.2016 tarihine kadar uyum sağlamakla yükümlendirilmiştir (30.12.2015 tarih ve 29578 sayılı Resmi Gazete).

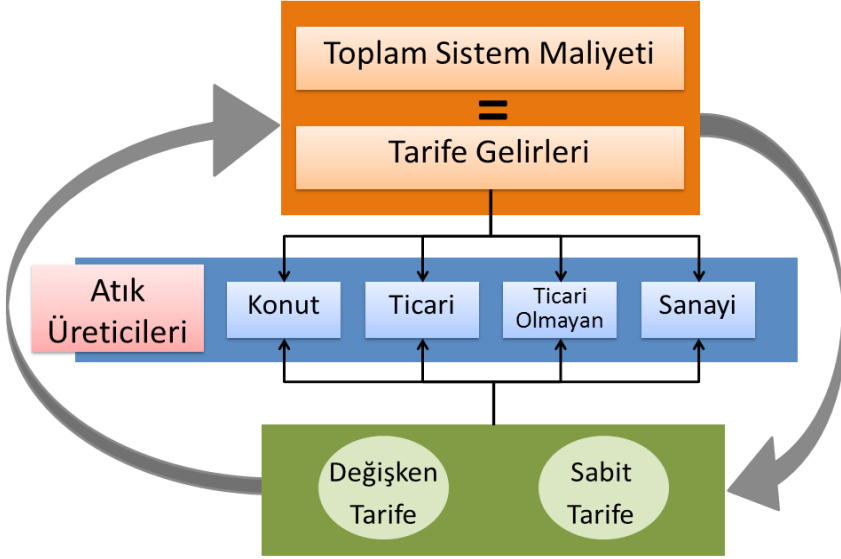
İlgili yönetmelik ile tam maliyet esaslı tarifelerin belirlenmesi ön görülmüştür. Belirlenen tarifelerin atıksu idaresi tarafından tahsil edilebilmesi için atıksu altyapı yönetimleri hizmet vermekle yükümlü olduğu tüm gerçek ve tüzel kişileri abone yapmak ve bu abonelere su sayacı, sadece atıksu abonesi olanlar atıksu sayacı taktırmakla yükümlü kılınmıştır. Ayrıca abonenin ve/veya atık üreticisinin hangi hizmetlerden yararlandığını ve hangi tarife türü üzerinden ücretlendirileceğini belirten sözleşme, atıksu altyapı yönetimleri ve/veya evsel katı atık idareleri ile hizmetten yararlanan ve/veya yararlanacak olan her bir abone ile karşılıklı olarak imzalanması hükmüne yer verilmiştir. İlgili yönetmelikte sözleşme yapma hükmünün yer aldığı bu bölümde sözleşmenin atıksu altyapı yönetimleri ve/veya evsel katı atık idareleri tarafından imza altına alınacağı ifade edil-

miştir. Buradan da anlaşılacağı üzere her iki kurumda üzerine düşen hizmeti yerine getirebilmesi için mükelleflerle sözleşme yapmak zorundadır.

Tam maliyet esaslı tarifelerin belirlenmesinde toplam sistem maliyetinin hesaplanması gerekmektedir. İlgili yönetmeliğin üçüncü bölümünde toplam sistem maliyeti, yatırımın finansal maliyeti, sistemin işletilmesi ve bakımı, sabit varlıkların amortisman maliyetleri, yönetim ve izleme giderleri, vergiler, kamulaştırma ve sistemin finansal sürdürülebilirliğini sağlayacak özkaynak getirisinden oluşan tam maliyeti içerdiği ve ayrıca bu hesaplamada, 2464 sayılı Kanununun Mükerrer 44. maddesi hükmü gereği alınan çevre temizlik vergisi toplam sistem maliyetinden çıkartılarak belirleneceği ifade edilmiştir. Yönetmelik evsel katı atık idarelerinin toplam sistem maliyetinin hesaplanmasında toplamayı, taşımayı, aktarmayı, geri kazanımı (kompost, yakma gibi), bertarafı (düzenli depo sahasının kurulması, işletilmesi, kapatılması, kapatma sonrası bakım ve gözetim), satış unsurları temel bileşen olarak belirlenmiştir.

Evsel katı atık hizmetlerine ait ücretler ve tarifeler belirlenirken, atık üreticisinin ürettiği atık miktarı; atık ağırlığı, konteyner sayısı, konteyner hacmi, konteyner doluluk oranı ve atık toplama sıklığı, atık toplama aracı sayısı, araç hacmi, araç doluluk oranı ve atık toplama sıklığı, atık üreticilerinin hanehalkı büyüklüğü, hastanelerde yatak sayısı, okullarda öğrenci sayısı gibi belirli özelliklerine göre belirlenebilecek sabit atık üretim değerlerinden biri veya birkaçı kullanılarak tespit edilebilir. Buradan da anlaşılacağı gibi evsel katı atık tarife türleri değişken ücretlerden oluşan değişken tarife ve üretilen atık miktarını atık üreticilerinin etkileyemediği sabit tarifelerdir (Şekil 1).

Şekil 1: Toplam Sistem Maliyeti ile Tarife Gelirleri Arasındaki İlişki

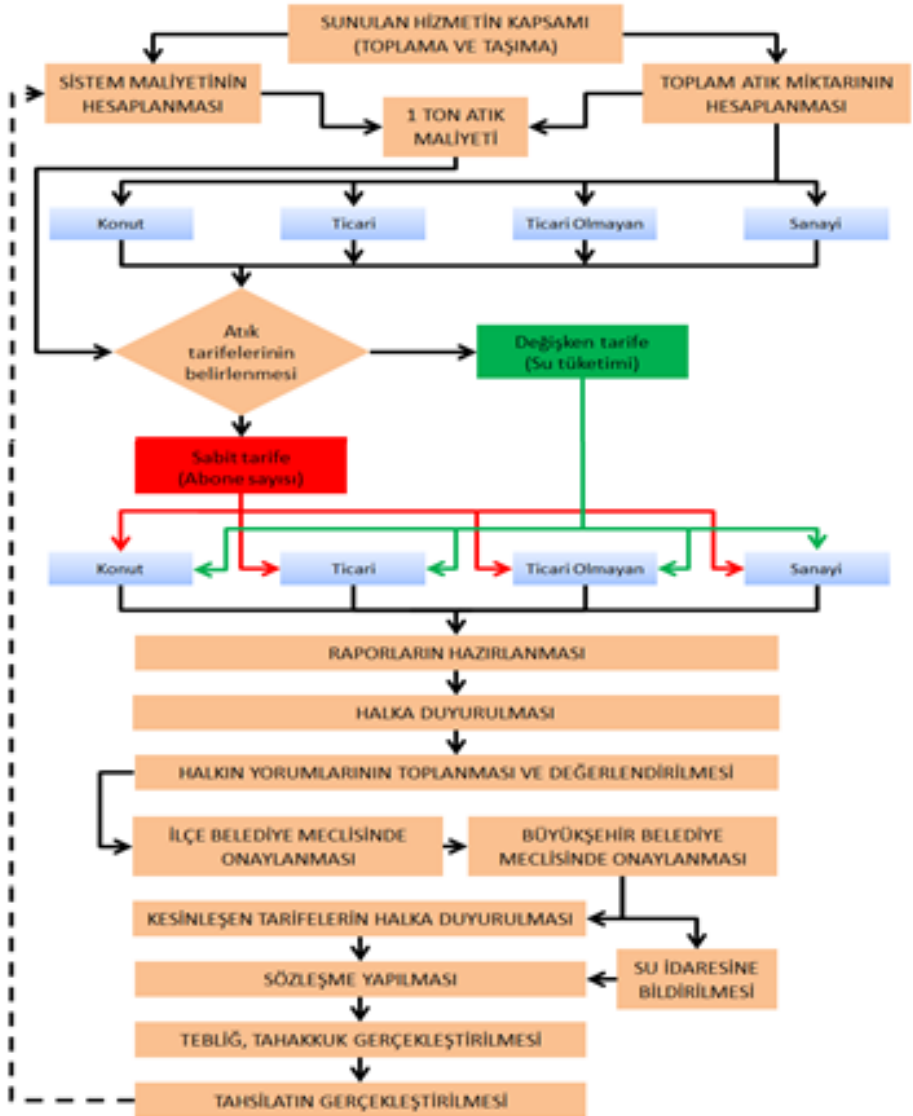

Kaynak: Erdoğan, 2015.

Evsel katı atık idarelerinin her atık üreticisine sadece aldıkları hizmetlerin maliyetlerini dikkate alarak tarife belirlemeleri gerekmektedir. Bu doğrultuda evsel katı atık idareleri muhasebeleştirme prensibi olarak evsel katı atık hizmetleri için tahsil edilen ücretlerin evsel katı atık hizmetlerinde kullanılmasını ve tam maliyet muhasebe sistemi kurmayı benimsemekle ve gereklerini yerine getirmekle yükümlüdürler. Faturalandırma işlemleri atıksu altyapı yönetimleri tarafından evsel katı atık hizmetlerine ait ücretlendirme yapılan hizmetin karşılığı olarak müstakilen, düzenli aralıklarla su faturaları üzerinden yapılır ve belediyeler tarafından tahsil edilen ücretlerin hangi amaçlar doğrultusunda kullanıldığı yönündeki denetleme ve incelemeler Sayıştay Başkanlığınca yapılmaktadır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2013).

Şekil 2: Evsel Katı Atık Toplama ve Taşıma Tarifesi Belirleme Aşamaları

Kaynak: Kılavuza göre uygulama aşamaları tarafımızdan hazırlanmıştır.

Herhangi bir kanunun ya da yönetmeliğin yürürlüğe girmesi ve uygulanması muhataplarının yaklaşımı ve yasalaşma sürecinde etkin rol alarak işin içinde bulunmalarıyla yakından ilişkilidir. Zorlama ile yapılması istenen uygulamalar kamuoyu baskısı ile devamlılığını uzun süre devam ettiremeyebilir. Ayrıca yasalaşma sürecinde muhatapları tarafından katkıda bulunmak ve uygulamalar hakkında bilgi sahibi olmak bu düzenlemeleri benimsenmek ve sürdürülebilir bir hale getirmek açısından önemlidir. Bu nedenle yönetmelik halkın bilinçlendirilmesi amacıyla 2872 sayılı Çevre Kanununun 11.Maddesine atıfta bulunarak idarelerce ve belediye meclisince atıksu ve evsel katı atık tarife ücretleri kararı alınmadan önce halkın önerilen tarifeler ve esaslar hakkında bilgilendirilmesi, görüş ve önerilerinin alınması maksadıyla ücretlerin hangi esaslar çerçevesinde belirlendiğini, hangi ana maliyet kalemlerinin dikkate alındığını, geçmiş yıllardaki maliyetleri, planlanan yatırım programını ve önerilen tarifeleri içerecek bir rapor hazırlanmasını gerekli görmüştür. Ayrıca bahse konu yönetmelikte Belediyeler ve Mahalli İdare Birliklerince hazırlanan raporların meclis kararlarının duyurulması yöntemi ile halka duyurulacağına, diğer atıksu altyapı yönetimleri ve evsel katı atık idareleri tarafından hazırlanan raporların yerel gazeteler ve/veya diğer haber alma kaynakları kullanılarak duyurulacağına yer verilmiştir. Bunun yanı sıra yorumların toplanmasına, yorum verme süresine evsel katı atık idareleri tarafından uygun bir süreye göre düzenlenmesine yer verilmiştir. Bunun yanında Belediyelerin ve Mahalli İdare Birliklerin ücret ve tarifelere ilişkin aldıkları meclis kararlarını diğer meclis kararları gibi duyurmaları, diğer atıksu altyapı yönetimleri ve evsel katı atık idareleri tarafından halkın atıksu ve evsel katı atık ücret ve tarifeler için görüş ve önerilerini değerlendirdikten sonra yerel gazeteler ve diğer haber alma kaynakları kullanılarak halkı bilgilendirmeleri ilgili yönetmelik hükümleri gereğidir

4. Değerlendirme

Büyükşehir belediyesi ilçe belediyeleri tarifeleri tam maliyet esasları çerçevesinde öncelikli olarak toplama ve taşıma bedellerini hesaplanmaktadır. Evsel katı atık tarifelerinin belirlenmesi Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü Evsel Katı Atık Tarifelerinin Belirlenmesine Yönelik Kılavuzu (Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü, 2011) göz önünde bulundurularak

tam maliyet esasına göre yapılmaktadır. Toplam maliyet hesaplamasında belediye tarafından toplama ve taşıma faaliyeti için kullanılan tüm harcama kalemleri dikkate alınmaktadır. Tam maliyet belirlenmesinde mükerrer hesaplama olmaması için; 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanununun Mükerrer 44. maddesi hükmü gereğince alınan çevre temizlik vergisi toplam sistem maliyetinden çıkartılmalıdır. Belediye sınırları ve mücavir alanlar içinde bulunan ve belediyelerin çevre temizlik hizmetlerinden yararlanan konut, iş yeri ve diğer şekillerde kullanılan binalar çevre temizlik vergisine tabidir ve buna göre vergi ödemeleri yapılmaktadır. Belediyeler tarafından temizlik hizmeti maliyetlerinin karşılanması yasal altyapısını oluşturan Atıksu, Altyapı ve Evsel Katı Atık Bertaraf Tesisleri Tarifelerinin Belirlenmesinde Uyulacak Usul ve Esaslara İlişkin Yönetmeliğin 4. maddesinde “Ücret: 26.05.1981 tarihli ve 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanununun Mükerrer 44. maddesi hükmü gereği çevre temizlik vergisi ile aynı kanunun 87. Maddesi uyarınca kanalizasyon harcamalarına katılma payı ve 2560 sayılı Kanunun 13. maddesi uyarınca alınan kullanılmış suları uzaklaştırma bedelini de içerecek şekilde; atıksu ve evsel katı atık ile ilgili verilen tüm hizmetler karşılığında tam maliyet esaslı tarifeye göre belirlenen toplam sistem maliyetini karşılamak üzere evsel katı atık ve atıksu hizmetlerinden yararlananlar tarafından ödenmesi gereken parasal değer” olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle tahsil edilen ücret çevre temizlik vergisinin tekrürü değildir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2013).

Evsel katı atıkların vergilendirmesine yönelik olarak Türkiye’de uygulanan Çevre Temizlik Vergisi ÇTV amacına hizmet etmekten uzak bir uygulamadır. Uygulamada meskenler için ÇTV su faturalarıyla tahsil edildiğinden dolayı bu haliyle ÇTV evsel sıvı atıkların vergilendirilmesinde ideal bir uygulama olarak değerlendirilebilir. Ancak evsel katı atıkların vergilendirmesi açısından değerlendirildiğinde ÇTV uygulaması bu amaçla uygun değildir. Bu nedenle ÇTV’nin evsel katı atıkların vergilendirilmesinde fayda ilkesi açısından değerlendirilmesi mümkün değildir. ÇTV’de birim fiyatlar merkezi idare tarafından belirlendiği için yerel yönetimlerin atık maliyetleri yeterince dikkate alınmamakta ve etkin bir verimliliği yansıtmamaktadır. Fayda vergisi olduğu ileri sürülen ÇTV yerel yönetimler için bir gelir kalemi olduğundan bu konu ile ilgili belediyelerin maliyetleri göz önünde bulundurularak belirlenmesi daha isabetli olacaktır (Şentürk ve ark., 2015).

Kılavuza göre sabit atık üretim değerlendirmesi yapılırken göz önünde bulundurulması gereken kriterlerin çoğu belediye kayıtlarında sağlıklı bir kaynak olarak bulunmamaktadır. Çünkü özellikle ticarethanelerde ÇTV mükellefleri tarafından doldurulan beyanlarda kılavuzda belirtilen ve ücretlendirmeye esas alınacak olan değerler yerine ÇTV tahakkuku için gerekli olan verilen girilmesi yeterli görülmüştür. Ayrıca beyan verildiği tarihteki doğru bilgiler ilerleyen yıllarda yapılan değişiklikler göz önünde bulundurularak güncellemelerin yapılıp yapılmaması sağlıklı bir hesap yapma olanağını ortadan kaldırabilir. Bu nedenle katı atıkları toplama, taşıma hizmetlerine ait maliyetlerin tam olarak belirlenebilmesi, verimlilik ve maliyet açılarından karşılaştırma yapılabilmesi, hangi maliyet kaleminde tasarruf yapılabileceğinin belirlenebilmesi için katı atık toplama miktarları ile maliyet bileşenlerinin ayrıntılı ve düzenli olarak kayıtlarının tutulması gerekmektedir. Aksi takdirde katı atık hizmetlerinin sağlıklı bir analizinin yapılabilmesi mümkün olmayacaktır (Demiraslan ve Çelik, 2014). Örnek olarak bir restoran işletmecisinin atık üretim değeri için kılavuza göre bilinmesi gereken değer alan m² iken ÇTV beyanında işletme çalışan sayısını vermiş olabiliyor ve dolayısıyla atık üretimindeki miktarın hesaplanabilmesi mümkün olamayabiliyor. Yine aynı şekilde otel veya hastanelerde yatak sayısına göre atık miktarı tespit edilebilecekken ÇTV beyanlarında m² değeri veya çalışan sayısı verilmiş olabiliyor. Tüm bu olumsuzluklar göz önünde bulundurulduğunda mevcut bilgilerle sağlıklı bir veriye ulaşabilme imkanı çok zorlaşmaktadır.

Yönetmelik 2012 yılında yürürlüğe girmiş olmasına ve 2016 ılına kadar ertelenmesine rağmen hala sağlıklı veri elde edilmesi çoğu kurum tarafından gerçekleştirilememiştir. Eğer sağlıklı veriler elde edilmiş olsa her ticarethane için ayrı ayrı ÇTV gibi sadece evsel atık değerlerine göre bölgesel olarak değerlendirme yapılabilir. Böylece yönetmeliğe uygun olarak hazırlanan sözleşmeler ile ücretlerin tahakkuku hazırlanarak su idarelerine gerek kalmadan veya su idareleri tarafından ilgili ticarethanenin su faturası ile birlikte tahsili mümkün olabilir.

Ticarethanelerde ücret tarifelerinin belirlenmesi bu durumda iken meskenlerdeki atık üretiminin ve bu üretimin her haneye adil bir şekilde dağıtımını ise ayrı bir çözüm bekleyen sorundur. Çünkü çöp araçları tarafın-

dan toplanan atık miktarları genelde sanayiden kaynaklı evsel atıklar ayrı iken ticarethanelerin ve meskenlerin ürettikleri atıklar aynı araçlarla toplanmaktadır. Dolayısıyla net bir şekilde ticaret ve mesken atıklarının miktarı belli değildir. Kılavuzdaki nüfus katsayılarına göre belli bir hane halkı sayısına sahip bir hanenin üretebileceği atık miktarı hesaplanabilmektedir. Ancak her hanede aynı sayıda kişi bulunmamaktadır ve atık üretim miktarları da aynı değildir. Buna rağmen bir genelleme yapılarak belediyeler tarafından her bir mesken için sabit bir ücret tahakkuk ettirilmesi ve su idareleri tarafından ücretin toplanması muhtemel bir tercih olarak ortaya konmuştur. Her bir hane için atık üretimin belirlenmesi yıllık ortalama kişi başı atık üretim miktarının belirlenmesi isabetli olsa bile hanelerdeki sayı değişken olduğu için buna göre bir ücret tespiti sonraki dönemlerde sorun teşkil edebilir. Bunun yerine atık üretiminin m³ su tüketimi ile ilişkilendirilmesi neticesinde edilecek olan tarife hem güncelliğini koruması hem de her haneye özgü olması bakımından daha tutarlı olabilir.

Belirlenen tarifeler su idareleri tarafından tahsil edileceği için mevcut abonelerin ürettikleri atık miktarların belirlenmiş olması gerekmektedir. Konut, ticari, ticari olmayan ve sanayi sınıflandırmasındaki atık üreticileri ürettikleri yıllık toplam atık miktarının 1 ton atık maliyeti ile çarpılması ve sonucun abone sayısına bölünerek her bir aboneye tekabül eden tarife yıllık olarak belirlenmiş olacaktır. Ücret tarifeleri belirlenirken asıl amaç her bir abonenin atık üretim miktarını tespit edebilmektir. Bu normal şartlarda net bir şekilde mümkün olmadığı için tüketilen atık su miktarı ile ilişkilendirilerek bir birim su sarfiyatına tekabül eden atık toplama ve taşıma maliyeti hesaplanabilir. Böylece her bir abone için tüketmiş oldukları su miktarına karşılık gelen atık toplama ve taşıma bedelinin su idareleri tarafından tahsiline imkan sağlanmış olacaktır.

Sanayiden kaynaklı evsel atık tarifelerinin belirlenmesinde çoğu büyükşehir ilçe belediyeleri bu atıkları ayrı topladıkları için atık miktarının tespiti daha kolaydır. Ancak bu atık miktarı ticarethane ve meskenlere nispeten daha düşüktür. Ücret tarifeleri de buna bağlı olarak daha düşük miktarda çıkmaktadır. Bu üç kriter üzerinden değerlendirme yaptığımızda (ilçeden ilçeye değişkenlik göstermekle birlikte) genel olarak en az sanayi atık üretiminde bulunurken sanayiye ticarethane ve onu da mesken takip etmektedir.

Bu hesap ise üretim ve ticaretin atık toplama ve taşıma maliyetine katılımı düşük seviyede tutmasına neden olacaktır. Her ne kadar kanun yapıcı atık ücret tarifeleri belirleyerek kirleten öder prensibini uygulamaya çalışsa da üretim ve ticari faaliyete bulunmayan vatandaşa dengesiz ek bir vergi yüklemiş olacaktır. Bu nedenle atık tarifeleri belirlenirken gelirin devamlılığının sağlanması, uygulanabilir, karşılanabilir ve anlaşılabilir olmasına dikkat edilmelidir (Erdoğan, 2015).

Bu yönetmelik ile su faturalarına mevcut bulunan atıksu bedeline ilave olarak katı atık toplama ve taşıma bedeli ile birlikte atık bertaraf bedeli de eklenecektir. Bu hem su idareleri tarafından yeni bir yapılanma ve ilave maliyet hem de vatandaşlar için yüksek fatura tutarı ile karşı karşıya gelmek anlamı taşımaktadır. Yönetmelik tarifeler belirlenmeden önce vatandaşların çevreye olan duyarlılıklarını artırarak bu durumu en düşük seviyede ihtilaf yaşamak sureti ile aşmayı hedeflemiştir. Ancak buna rağmen doğal olarak vatandaşlar tarafından itirazların olacağı kaçınılmazdır.

Sonuç

Ekonomik büyüme ve nüfus artışı başta olmak üzere tüketim alışkanlıklarındaki değişimler yeryüzündeki atık miktarını artırmaktadır. İnsan ve doğa arasında süregelen dengenin devamlılığı için çevre kirliliğine neden olan eylemlerin asgari seviyede ve kontrol altında tutulmasına özen gösterilmelidir. Çünkü belli bir sistem içerisinde gerçekleşmeyen atık üretimi ve yönetimi ciddi çevre sorunlarının sebepleri arasındadır. Ayrıca toplumun ve yöneticilerin çevre sorunlarına duyarlılıkları bu alandaki kamu politikalarının etkinliğini artırmaktadır. Bu doğrultuda çevreye karşı duyarlı ülkelerde çevreyi korumaya yönelik politikalar artmıştır.

Çevre alanındaki vergilendirmenin mali olmayan amacı atık üretimini azaltmak ve geri dönüşüme katkı sağlamaktır. Ayrıca bu sayede atıkların toplanması, taşınması ve bertaraf edilmesi için gerekli olan maliyete de katkıda bulunmaktadır.

AB ülkeleri gibi gelişmiş birçok ülke vergilendirme işleminin atık miktarı ile orantılı bir şekilde yapmaktadır. Sunulan hizmetten yararlanma

durumuna göre değerlendirme yapıldığında mükellefler arasında farklılığın görülmesi doğal bir sonuçtur. Bu durumda vergilendirme işleminin sunulan hizmetten faydalanma ile doğru orantılı bir şekilde yapılması ideal bir uygulamadır (Şentürk ve Ark., 2015).

Sürdürülebilir kalkınma için atık sorununun çözümüne yönelik entegre bir yaklaşım büyük önem taşımaktadır. Çünkü atık üretiminin sürekliliği ve insan sağlığı üzerindeki etkisi düşünüldüğü zaman atık üretiminin azaltılması, toplanması, taşınması, depolanması bertaraf edilmesi ve değerlendirilmesi için yapılan işlemlerin toprak, su, enerji, çevre ve idari yönetimlerin entegre yaklaşımıyla kamu yararı göz önünde bulundurularak düzenli, devamlı ve sağlıklı bir şekilde yürütülmesini gerektirmektedir (Demiraslan ve Çelik, 2014).

Çevre yönetimi kamu hizmeti niteliğinde olup verilen öneme paralel olarak artan maliyet yürütülen hizmetin ve planlamanın belirleyici unsurlarından biridir. Bu nedenle karşılanması her geçen gün zorlaşan sürdürülebilir bir hale getirilmesi için alternatif mali modeller önem kazanmaktadır. Atık sektöründe ihtiyaçların karşılanabilmesi için uluslararası standart ve tekniklerde uygulamaların yapılması ve hizmetlerin sunulmasını kaçılmaz hale getirmiştir. Ulusal ve toplumsal öncelikleri esas alan bir yaklaşım ve kamu alanında mali planlaması olan bir yapılanma katı atık hizmetlerinin modernizasyonu için olması gereken hedeftir.

Sosyoekonomik yapıya uyumlu mali yapılanma ve finansal modeller ihtiyaçların sürekli bir şekilde giderilmesine olanak sağlar. Yani mali yapılanma ve finansal modeller ihtiyaçların yerel düzeyde karşılanmasına yönelik olduğu zaman sürekliliğini koruyabilir. Mali yapılanmanın sosyal çevre ile olan ilişkisi kamu ilişkilerinin devamlılığına ve sürdürülebilirliğine olanak sağlar (Ertürk, 2010).

Bu çerçevede bahse konu yönetmelik genelde çevre politikalarının etkinliğini artırmaya, yerelde belediyelere gelir sağlamaya ve özelde vergi yükümlülüğü ile birlikte toplumsal duyarlılığı artırmaya ve atık miktarının azaltılmasına katkı sağlayacaktır. Çünkü üretilen atıkların büyük bir kısmını değişik bazı tekniklerle geri dönüştürülebilir.

Katı atıkları toplama, taşıma hizmetlerine ait maliyetlerin tam olarak belirlenebilmesi, verimlilik ve maliyet açılarından karşılaştırma yapılabilmesi, hangi maliyet kaleminde tasarruf yapılabileceğinin belirlenebilmesi için katı atık toplama miktarları ile maliyet bileşenlerinin ayrıntılı ve düzenli olarak kayıtlarının tutulması gerekmektedir. Aksi takdirde katı atık hizmetlerinin sağlıklı bir analizinin yapılabilmesi mümkün olmayacaktır (Demiraslan ve Çelik, 2014).

Uygulamasında ise gerek yönetmelik ve gerekse kılavuzdaki bilgiler ışığında tarife belirlemek için farklı yöntemler kullanılabilir. Konut, ticari, ticari olmayan ve sanayi türündeki atık üreticileri bu sınıflandırmalara uygun olarak yıllık toplam maliyetleri çıkarıldıktan sonra bunların abone sayılarına bölünerek sabit bir tarife belirlenebilir. Bunun yanında yine kılavuzda kullanımına olanak tanınan diğer hesaplama (katsayılar ile) yöntemi kullanılarak su tüketim miktarına bağlı olarak ta değişken tarife kullanılabilir. Ancak gerek uygulanacak yöntem ve gerekse yaşanabilecek ihtilaflar İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğünden bilgi ve görüş talebinde bulunularak giderilebilir.

KAYNAKÇA

- Akdağ, O.N. & Selçuk, H. & Toprak, S. & Dizdar, A. & Koç, A.C. & Fırat, M. (2007). *Katı Atık Yönetimi Üzerine Bir Leonardo Da Vinci Projesi: Waste-Train*. TÜRKAY 2007: Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye’de Katı Atık Yönetimi ve Çevre Sorunları Sempozyumu, İstanbul.
- Atıksu, Altyapı ve Evsel Katı Atık Bertaraf Tesisleri Tarifelerinin Belirlenmesinde Uyulacak Usul ve Esaslara İlişkin Yönetmelik*. 2010. Resmi Gazete Tarihi: 27.10.2010, Sayısı: 27742.
- Demiraslan K.O. & Çelik B.Y. (2014). *Artvin İlindeki Katı Atıkların Toplama ve Taşıma Hizmeti İçin Maliyet Hesabı*. Uluslararası Sosyal Bilimler Konferansı, İktisat, Siyaset ve Toplum Üçgeninde Küreselleşmenin Yerel Dinamikleri, Sosyal Bilimler-Artvin Çoruh Üniversitesi, Artvin.
- Doldman, G. & Ogishi A. (2001). *The Economic Impact of Waste Disposal and Diversion in California*. A Report to The California Integrated Waste Management Board, Department of Agricultural and Resource Economics University of California.

- Erdoğan, D. (2015). *Atıksu Altyapı ve Eysel Katı Atık Bertaraf Tesisleri Tarifelerinin Belirlenmesinde Uyulacak Usul ve Esaslara İlişkin Yönetmelik*. Erişim Tarihi: 28.06.2015 http://www.belediyeler.org/kati_atik_usul_esaslar.pdf
- Ertürk, M.C. (2010). *Eysel Katı Atık Yönetiminde Gelir Dağılımına Bağlı Finansman Modeli Önerisi*. **Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü**, Kocaeli.
- Geray, C. (1998). *Yerel Yönetimler ve Çevre*. **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Cilt 7, Sayı 3.
- Kılıç, M. (2009). *Yerel Yönetimlerin Çevreyle ilgili Sorumlulukları ve Yasal Düzenlemeler*. Bitirme Tezi, Balıkesir Üniversitesi Bandırma İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü, Balıkesir.
- Kinnaman, T. (2009). *The Economics of Municipal Solid Waste Management*. Faculty Research and Publications, Department of Economics, Bucknell University, United States.
- Nalçakar H. (2014). *Eysel Katı Atık Ücret Tarifelerinin Tahsilinde Büyükşehirlerde Karşılaşılan Bir Sorun*. Mahalli İdareler Dergisi, Sayı: 24.
- Sandal, A. (2004). **Çevre Kirliliği ile Mücadelede Belediye Başkanlarına Tavsiyeler**. Yerel Yönetim ve Denetim Dergisi, Ankara.
- Şentürk, S.H. & Eser, L.Y. & Polat, S.** (2015). *Eysel Katı Atıkların Vergilendirilmesi: Türkiye’de Çevre Temizlik Vergisine Fayda İlkesi Çerçevesinde Eleştirel Bir Bakış*. Maliye Dergisi, Sayı 169.
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2011). **Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü Eysel Katı Atık Tarifelerinin Belirlenmesine Yönelik Kılavuzu**. .
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı’nın 13.03.2013 tarihli ve 30824082-610/876 sayılı yazısı. Erişim Tarihi: 13.06.2015 <http://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-17251c.pdf>
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982.
- Üstün, A.K. & Kurban, M.** (2011). *Elektrik Enerjisi Üretiminde Kentsel Katı Atık Potansiyel Analizi ve Uygulaması*. 6th International Advanced Technologies Symposium (IATS’11), Elazığ, Turkey.
- Zengin, E. & Eshedov A. (2010). **Çevre Sorunlarının Yerel Özellikleri ve Üsküdar Örneği**. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Sayı: 59, İstanbul. 2464 sayılı *Belediye Gelirleri Kanunu*. 1981. Resmi Gazete Tarihi: 29.05.1981, Sayı: 17354.
- 2872 sayılı Çevre Kanunu, 1983. Resmi Gazete Tarihi: 11.08.1983, Sayısı: 18132.
- 5393 sayılı *Belediye Kanunu*. 2005. Resmi Gazete Tarihi: 13.07.2005, Sayısı: 25874.